

VITTEPRAETJE

Het kwartaalblad van
Oudheidkundige Vereniging

Herderewich

Anno 2009

ISSN 1386-1484

13e jaargang, nr.

3

VITTEPRAETJE

Kwartaalblad van de Oudheidkundige Vereniging HERDEREWICH

Postbus 210.....3840 AE Harderwijk

E-mail: redactie@herderewich.nl Internet: www.herderewich.nl

GIRO 3036192

Met in dit nummer:

Verenigingsnieuws	2
Stadskernonderzoek in Harderwijk	6
Harderwijkers en/of Hierders (38)	16
Opkomst van de zuivelfabrieken in Gelderland	20
De stadsboerderijen	22
De koning die Harderwijk bezocht	24
Nederlandsche Jaerboeken (12)	30
Van alles wat ver-EEUW-igd (42)	32
Verleden en heden van de Strandboulevard	42

*Zegel van de kooplieden van Harderwijk uit 1262
Randschrift: "sigillum burgensium de herderuwich"*

Verenigingsnieuws

Najaarsexcursie op 10 oktober naar Haarlem

In samenwerking met de Historische Vereniging Haarlem is een excursieprogramma samengesteld om deze mooie stad te bezoeken. De vereniging heeft haar zetel in één van de oudste gebouwen van Haarlem: De Hoofdwacht op de Grote Markt.

Ons wordt de mogelijkheid geboden dit gebouw te bezoeken en uitleg te krijgen van de geschiedenis van dit gebouw.

Tevens heeft de vereniging goede contacten met de Grote of St. Bavokerk zodat ook hier een interessante uitleg van de kerk geboden wordt. In de middag staat een bezoek gepland aan één van de drie grote musea die Haarlem rijk is: Frans Hals, Teylers of het Dolhuys

Voorlopig programma:

- Vertrek vanaf de Vondellaan om 8.30 uur
- Geplande aankomst in Haarlem 10.00 uur
- Koffie/thee met taart
- Stadswandeling of boottocht van ca. anderhalf uur
- Lunch
- Bezoek aan een museum (Frans Hals, Teylers of Dolhuys)
- Bezoek St.Bavokerk.
- Rond de klok van 18.00 uur weer thuis in Harderwijk

De deelnemers kunnen hun voorkeur bekend maken welk van de drie musea bezocht zal worden onder het motto: meeste stemmen gelden.

Kosten van de excursie zijn € 50,00 p.p. Dit bedrag s.v.p. overmaken op rekening ING bank 3036192 van Herderewich o.v.v. excursie.

Opgave bij
Jaap de Groot
Telefoon
06-51594290
of per mail:
excursie@herderewich.nl

WELKOM WERKGROEP HIERDEN

Hierden wordt opgenomen als werkgroep bij de Oudheidkundige Vereniging Herderewich. Het bestuur, bij monde van de vice-voorzitter Piet Stellingwerf, is verheugd dat enkele personen uit Hierden gereageerd hebben om via Herderewich door middel van een werkgroep Hierden de geschiedenis van Hierden voor het voetlicht te brengen. Nu stonden er al enige zaken op onze website, maar dit opent de weg naar meer. Nadat Otto Büttner, onze webmaster, de Hierdenaar Evert Jacobs gepolst had, zegde deze toe een werkgroep Hierden op te richten en op woensdag 17 juni jl. is in de Vischpoort de zaak beklonken. De werkgroep zal in eerste instantie bestaan uit Evert Jacobs en Alie van de Poppe. Evert gaat bovendien op zoek naar meer werkgroep-leden. Hierdoor ontstaat weer een poot aan de Oudheidkundige Vereniging Herderewich. Welkom Hierden!

BAREND SCHIPPER HUISMEESTER

“DE VISCHPOORT”

Mijn naam is Barend Schipper, 62 jaar oud, geboren Harderwieker en bijna heel mijn leven in Harderwijk gewoond. Getrouwd met Bep, we hebben samen drie kinderen die allen de deur uit zijn. Ik ben opgegroeid in de oude binnenstad en aan de haven. In 2005 met FPU gegaan, daarvoor werkzaam geweest als Mobiel Verkeersleider bij Rijkswaterstaat. Begin april ben ik benaderd door de Oudheidkundige Vereniging “Herderewich” voor de functie van huismeester van de Vischpoort. Na enige bedenktijd heb ik besloten deze functie met ingang van 1 juni 2009 te aanvaarden. Buiten huismeester ben ik veel bezig met de geschiedenis van onze oude stad. Harderwijk bezit een rijke erfenis aan historie. Zeker ook in het stadsbeeld kunnen we tal van herinneringen uit acht eeuwen stadsgeschiedenis aantreffen. Deze ligt besloten binnen de stadsmuren en is in het bijzonder te zien op de Vischmarkt, waar de Vischpoort de enige poort is die nog fier overeind staat en die midden 19e eeuw, na het instorten van de toren van de Grote Kerk, een belangrijke functie voor de scheepsvaart kreeg. Ik heb door mijn jeugd en beroep een sterke band met het water en vandaar dat ik begonnen ben om te proberen meer gegevens boven water te krijgen van havens, scheepswerven, scheepvaart, visserij en de kuststreek langs Harderwijk. Tevens ben ik lid van het Gilde van Harderwijker Stadsgidsen, dus stadsgids.

Herderewich wil groeien

Het ledental van onze vereniging groeit gestaag, maar toch is het ledental (te) beperkt als je het afzet tegen het aantal inwoners van Harderwijk en Hierden. Onze gemeente telt ruim 40.000 inwoners en daartegen afgezet zijn 500 leden niet al te veel. We willen ons inzetten het ledental te laten groeien, het liefst naar 1.000, maar de eerste stap is 750 leden.

Met Open Monumentendag, dit jaar op 12 september, is bij Herderewich een ledenwerfactie van start gegaan om zo'n 250 nieuwe leden binnen te halen en daar hebben we u bij nodig. In dit Vittepraetje zitten twee kaarten, van de Vischpoort en van De Essenburg en deze twee plekken staan symbool voor onze mooie historische omgeving.

De bedoeling van deze kaarten is dat u ze uitdeelt aan uw relaties. Bijvoorbeeld uw buurman of uw familielid die warme gevoelens heeft voor Harderwijk of uw nicht die altijd alles wil weten over Hierden. Als ze deze kaart invullen en opsturen zijn ze lid van Herderewich. De belangrijkste rol is voor U.

U BENT AMBASSADEUR VOOR ONZE VERENIGING, dus deel die kaarten uit aan bekenden waarvan u denkt dat ze lid kunnen worden van Herderewich. Het lidmaatschap is niet duur, dus om de kosten hoeft eigenlijk niemand het te laten. Bovendien ontvangen leden korting op boeken, publicaties en excursies.

Help ons die kaarten te verspreiden en help mee om nieuwe leden te werven. U kunt ook een lidmaatschap cadeau geven, bijvoorbeeld aan uw kinderen als ze het huis uit gaan, of aan die verwant die uit Harderwijk komt, maar er niet meer woont. Herderewich wil tevens graag haar ledenbestand in Hierden uitbreiden. Hierden is een prachtige oude gemeenschap met historische gebouwen en boerderijen. De vereniging wil graag dat Hierden en haar bevolking een groter aandeel krijgen in Herderewich en haar publicaties.

NIEUWE FLYER

Ook het maken van een nieuwe flyer heeft als doel meer bekendheid te genereren en daardoor meer leden te werven. Op de flyer staat de Vischpoort afgebeeld, sinds dit jaar het thuishonk van Herderewich. Aan de binnenkant van deze flyer is eveneens een antwoordkaart afgebeeld die kan worden opgestuurd en waarmee men het lidmaatschap van Herderewich kan aanvragen.

Meer leden betekent meer inkomsten en daardoor ook meer activiteiten en publicaties. Deze mooie flyer zal binnenkort te vinden zijn op balies bij banken, make-laars, winkels, het VVV kantoor, de bibliotheek en andere drukbezochte punten. Op deze manier hopen we nog dit jaar 250 nieuwe leden te behalen.

ACTIEVE LEDEN

Binnen Herderewich zijn van de 500 leden er 25 actief als vrijwilliger. Ze doen bestuurswerk, schrijven, onderzoeken, zijn lid van een werkgroep, bezorger of organisator van activiteiten. Omdat er veel te doen is zoeken we mensen die een bijdrage willen leveren aan de Oudheidkundige Vereniging. Dat kan in een werkgroep, in de redactie of af en toe achter een kraam of stand. Het is gezellig werk waarbij je contacten met andere mensen legt en waarbij je af en toe ook nog eens wat opsteekt. Daarom zoeken we actieve vrijwilligers die willen bijdragen aan Oudheidkundige Vereniging Herderewich.

AGENDA 2009

10 oktober **Najaarsexcursie naar Haarlem**

17 tot 25 oktober **Week van de Geschiedenis**

28 oktober **Lezing : De rol van het Utrechtse buurtleven in de Middeleeuwen door Lywellyn Bogaers (Catharinakapel)**

26 november **Lezing : De Proefkolonie door Will Schackmann (Catharinakapel)**

Stadskernonderzoek in Harderwijk (1)

door Martin Schabbin

1.1 Aanleiding

In opdracht van Krijco Casino's & Leisure heeft RAAP Archeologisch Adviesbureau van eind november 2006 tot begin maart 2007 een veldonderzoek in de vorm van een opgraving uitgevoerd in verband met de geplande bouw van een casino aan de Bruggestraat 8-10 te Harderwijk. Het doel van de opgraving was het documenteren van gegevens en het veiligstellen van materiaal om daarmee informatie te behouden die van belang is voor de kennisvorming over het verleden van Harderwijk. Het onderzoek had tevens tot doel het documenteren van de fysisch geografische en bodemkundige situatie in het plangebied. Archeologisch gezien zou het onderzoek belangrijke informatie over de stadswording en -ontwikkeling van Harderwijk in het algemeen en één van de vroegste fasen van stadsuitbreiding in het bijzonder moeten geven. Bruggestraat 8-10 valt binnen een zone die met zekerheid sinds de 14de eeuw is bebouwd. Bovendien zou de Bruggestraat langs een overkluisde beek, de Sypel, liggen (Stuurman, 2006).

1.2 Onderzoeksgebied

Over de vroegste geschiedenis van Harderwijk, dat in het jaar 1231 van de Gelderse graaf Otto II stadsrechten verkreeg, is vrijwel niets bekend. Aangenomen wordt dat de nederzetting Harderwijk in de eerste helft van de Late Middeleeuwen is ontstaan op een oost-west georiënteerde dekzandrug in een laaggelegen (veen-)gebied op een punt waar de oude weg naar onder andere Zutphen en Arnhem, de huidige Hogeweg, samenkam met de vaarroute via de Zuiderzee (Feenstra 1980; Vischer & Scholte Lubberink 2001). Deze dekzandrug is tegenwoordig nog herkenbaar als een hoger gelegen gebied binnen de oude stadskern.

Het deel van de stad valt min of meer samen met het gebied dat wordt begrensd door de Vismarkt in het noorden en het tracé van de Luttekepoortstraat, Wolleweverstraat en Bruggestraat in het zuiden. Het plangebied Bruggestraat 8-10 ligt volgens deze lezing dus net buiten de oudste stadskern.

1.3 Onderzoekskader

De opgraving is uitgevoerd conform een Programma van Eisen (Van den Berghe, 2006) dat op 24 november 2006 is goedgekeurd door de heer Drs. H.M.P. Bouwmeester, seniorarcheoloog Gelders Genootschap, als adviseur van het bevoegd gezag (gemeente Harderwijk). In dit PvE zijn een groot aantal onderzoeksvragen en –doelen gesteld. Het PvE is opgesteld voor zowel een archeologische begeleiding van (een deel van) de sloopwerkzaamheden als een opgraving van de plangebieden Bruggestraat 8-10 en Vijhestraat 30-32. Plangebied Vijhestraat 30-32 is in oktober/november 2008 onderzocht.

Conform het PvE is plangebied Bruggestraat (deels) onderzocht tot 1,5 m –Mv*. Het bereiken van deze diepte betekende dat een aanvullend selectiebesluit genomen diende te worden met betrekking tot de eventueel aanwezige archeologische resten onder dit niveau. Tijdens de eerste fase van het veldwerk was gebleken dat op dit niveau nog muurwerk werd aangetroffen, dat nog zeker 40 tot 50 cm dieper reikte. Na het graven van een proefput van 3 bij 3 meter bleek dat het muurwerk was ingegraven in een ophogingspakket waarin zich op meerdere niveaus (afval-)kuilen bevonden, mogelijk daterend uit de 13de eeuw. Bovendien zijn op dit niveau eikenhouten palen aangetroffen. Het bevoegd gezag heeft het selectieadvies van het Gelders Genootschap met een aanvulling op het bestaande PvE (Bouwmeester, 2006) overgenomen en besloten de archeologische resten dieper dan 1,5 m –Mv door middel van archeologisch onderzoek veilig te stellen. Met dit besluit is begin januari 2007 de tweede fase van het onderzoek aan de Bruggestraat 8-10 ingegaan. Het archeologisch onderzoek is 2 maart 2007 afgerond.

* **maaiveld**

De opgraving is uitgevoerd volgens de hiervoor geldende normen en richtlijnen die zijn vastgelegd in de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie versie 3.1 (KNA; Centraal College van Deskundigen (CCvD) Archeologie, augustus 2006; www.sikb.nl).

2. Resultaten van het onderzoek

De uitwerking van de enorme hoeveelheid aan gegevens bevindt zich nog in een pril stadium. Hoewel een aantal in het PVE gestelde onderzoeksvragen in het onderstaande al wel beantwoord worden, zullen de resultaten van het onderzoek in dit verslag nog niet getoetst worden aan de gestelde onderzoeksvragen.

2.1 Bebouwing aan de Bruggestraat

De aangetroffen bouwsporen direct aan de Bruggestraat zijn toe te wijzen aan drie percelen. Bij het perceel aan de westzijde, grenzend aan Bruggestraat 6, is het onderzoek om veiligheidsredenen beperkt gebleven tot een bouwhistorische, archeologische beschrijving van diverse muurdelen. Reeds bij de sloop van de bestaande bebouwing is een scheur in de muur van Bruggestraat 6 geconstateerd. Bij het verdiepen van het vlak bleef de grond onder een recente vloer steeds verder instorten, zodat verder onderzoek niet wenselijk werd geacht. Op het achtererf van dit perceel is een kelder aangetroffen, waarin meer recentelijk een waterkelder is ingebouwd.

Op het middenperceel aan de Bruggestraat maakt een 17de of 18de eeuwse kelder aan de straatzijde, deel uit van een huisplattegrond die zijn vorm heeft gekregen van de 16de tot en met de 18de eeuw. In de plattegrond zijn diverse haardplaatsen en vloerniveaus aangetroffen. Het perceel had een inpandig beerkelder.

Deze kunnen waarschijnlijk in verband gebracht worden met de bakstenen zaalbouw (zie 2.5). Het brandniveau dateert (op grond van het aangetroffen aardewerk) waarschijnlijk uit de late 13de of 14de eeuw. Onder dit niveau is een straat of binnenplaats blootgelegd, die bestond uit grote en kleine veldkeien, in een patroon gelegd. Het niveau onder het 14de eeuwse straatje is niet onderzocht omdat behoud *in situ* kon worden gerealiseerd. Het muurwerk van het meest oostelijke perceel, Bruggestraat 10, lijkt op grond van steenformaat en metselverband te dateren uit de 18de of 19de eeuw (figuur 1).

Figuur 1

Er zijn archeologische aanwijzingen, in de vorm van een uitbraaksleuf en een bewaard gebleven hoekrestant, dat met de bouw van het pand een oudere voorganger is uitgebroken. Onder een 19de of 20ste eeuwse vloer en een dik pakket geel zand zijn diverse leemlagen aangetroffen, die de mogelijke

resten vormen van de oudere bewoningsfasen, waarvan alleen in de noordwesthoek bakstenen muurresten zijn aangetroffen. In het pakket leemlagen zijn diverse kuilen en paalkuilen aangetroffen, mogelijk behorend bij een houtbouw fase. Het onderste pakket bestond uit een donkergekleurde, humeuze laag die als voormalige akkergrond is geïnterpreteerd. Deze laag is overigens in het hele plangebied Bruggestraat 8-10 aangetroffen.

2.2 Tonputten

Op de achtererven van de percelen aan de Bruggestraat is een grote hoeveelheid tonputten aangetroffen (figuur 2, nrs. 1 t/m 13).

Bijlage 2. Vereenvoudigde allesporenkaart

Figuur 2

Het grote aantal van 13, in plaats van de verwachte 6 tot 8 stuks, heeft waarschijnlijk te maken met de publieke functies van de gebouwen aan de Bruggestraat. Van de putten heeft er mogelijk één dienst gedaan als waterput. Deze was opgebouwd van gezaagde planken die met nagels/spijkers bijeen werden gehouden. Het merendeel van de overige putten is gebruikt als afval- of beerput. Een aantal bestond uit ingegraven wijn- of biertonnen (figuur 3). De datering van de putten loopt van de 14de tot en met de 17de eeuw. Tot de gesloten vondstcontexten worden eveneens gerekend een greppel met beervulling en een afvalkuil. Deze waren gelegen op het voorterrein Bruggestraat 10. In het verdere wordt derhalve gesproken van 15 tonputten.

Figuur 3

2.4 Het Heilige Geestgasthuis

Op het achterterrein, tegen de Schoolsteeg, is vanaf het hoogste niveau een grote uitbraaksleuf aangetroffen (figuur 2, Gasthuis). Onder de uitbraaksleuf is op een diepte van 1,5 tot 2 m –Mv een restant van een fundering aangetroffen.

Op grond van het steenformaat dateerde de fundering uit de 14de of 15de eeuw. De fundering is oost-west ongeveer tien meter te volgen; halverwege het plangebied is een hoek aangetroffen met een noord-zuid georiënteerd muurdeel dat onder de Schoolsteeg verder naar het zuiden doorloopt. De fundering was aangelegd op een baan van grind die was ingegraven in een voormalige gracht/greppel (figuur 4). De oudste, historische vermelding van het gasthuis dateert uit 1336. Het gasthuis stond in een vierkant tussen de Bruggestraat, Bongerdsteeg, het Fraterhuis aan het Kerkplein en de Vijhestraat. Het bestond uit een grote zaal of beyert, enige andere vertrekken en een paar bijgebouwen, waaronder een aan de Heilige Geest gewijd kerkje. In de late 17de eeuw is het gasthuis-terrein heringericht, waarbij alleen de beijert bewaard is gebleven. De aangetroffen fundering vormt dus waarschijnlijk de zuidwestelijke hoek van de beijert van het Heilige Geestgasthuis, dat in 1837 gesloopt is.

2.5. Het bakstenen huis

(bijdrage Peter Boer, bouwhistoricus)

Op het perceel van het voormalige pand Bruggestraat 10 bleek op ongeveer tien meter achter de voorgevel en grenzend aan de Schoolsteeg de fundering van een 13de eeuwse bakstenen gebouw van ongeveer 6,70 x 10,00 meter binnenwerks bewaard te zijn. Bij nadere beschouwing bleek het niet alleen om de fundering te gaan, ook het onderste deel van het opgaande werk bleef in vrij gave staat bewaard. Het metselwerk van het gebouw is opgetrokken met bakstenen met het formaat 30/32 x 14/16 x 7,5/8 cm met een 10-lagenmaat van 94-96 cm. Het muurwerk is aan de noordzijde 65 en aan de westzijde 74 centimeter dik.

De oudste bakstenen die in het nabije Amersfoort bekend zijn meten ongeveer 32/34 x 16/17 x 7,5/8 cm en zijn toegepast bij de bouw van de 13de eeuwse stadspoorten. In 1300 is het formaat al afgenomen tot ongeveer 28 x 14 x 7 cm. In Zutphen, waar veel vroege baksteenbouw bewaard gebleven is zijn veel panden zowel archeologisch als bouwhistorisch onderzocht. Daaruit is gebleken dat de lengte van bakstenen niet zo heel veel zegt over de ouderdom. Vanaf de tweede helft van de 13de eeuw tot ver in de 16de eeuw komen in Zutphen bakstenen voor met een lengte van 27 tot 29 cm. Stenen langer dan 30 cm lijken uitsluitend in de 13de eeuw voor te komen. De dikte blijkt een betere indicator voor de ouderdom; steendiktes van 8,5 cm, overeenkomend met een 10-lagenmaat van 93 à 94 cm komen in Zutphen voor in de periode 1225-1275.

Het onderste deel van het muurwerk is slechts enkele centimeters dikker dan het opgaande werk daar boven. Vooral aan de westzijde lijkt de fundering op het eerste gezicht ook veel rommeliger gemaakt; naast en gedeeltelijk boven elkaar zijn zogenaamde varkens in het metselwerk verwerkt, als maatregel om de lagen waterpas uit te vlakken. Op zich is dit een vrij ongebruikelijke werkwijze; juist bij de aanleg van de fundering van een gebouw is een horizontaal uitgangspunt van groot belang voor de verdere maatvoering van het hoger opgaande werk. Kleine scheefstanden kunnen bij het laagsgewijs vermetselen van de bakstenen nog wel gecorrigeerd worden. Bij de aanleg van deze fundering was dat kennelijk niet voldoende. Tijdens de opgraving lagen de onderste lagen van de fundering onder het grondwaterpeil. Waarschijnlijk was dit bij de bouw ook al het geval zodat het niet mogelijk was om de fundering van het hele gebouw laagsgewijs in sleuven op te bouwen, omdat het onmogelijk is om kalkmortel onder water te verwerken. Men heeft dit opgelost door in plaats van lange sleuven steeds een klein deel van enkele meters te ontgraven; deze putten konden door te pompen of te hopen droog gehouden worden. Als vlijlaag zijn veldkeien gebruikt, die in de weke en drassige bodem gelegd zijn als basis om de fundering op te metselen. Dit oppervlak was om te beginnen dus allesbehalve vlak te noemen. Wanneer de fundering op hoogte was werd de put dichtgemaakt en kon er aansluitend een nieuwe put gegraven worden voor het aansluitende stuk fundering. Deze werkwijze maakt het, wellicht ook onder de tijdsdruk van het steeds weer stijgende waterpeil, lastig om exact horizontaal te blijven tijdens het metselen. Op een hoger niveau is dit op pragmatische wijze opgelost met het aanbrengen van lagen wigvormige stenen in de fundering, zogenaamde varkens. De vlijlaag van de fundering aan de westzijde bestaat uit onregelmatig neergelegde veldkeien, de bovenliggende lagen lopen daardoor verre van waterpas.

Dit is opgevangen door een aantal tapse lagen, zogenaamde varkens, aan te brengen. Het metselwerk is niet volgens een strak verband uitgevoerd; van het opgaande werk aan de zuidzijde zijn alleen de onderste drie lagen in een zuiver Vlaams verband verwerkt (kop-strek-kop etc).

Bij de rest van het werk lijkt een tendens naar koppen- en strekkenlagen waarneembaar, echter zonder dat daar al te consequent mee omgegaan is. In iedere laag zijn zowel koppen als strekken verwerkt, in een pseudo-Vlaams verband, maar ook in wildverband.

Het vroegste baksteenmetselwerk in ons land (1200) is meestal in Vlaams verband uitgevoerd. In het oosten van het land wordt dit, met variaties hierop, tot ver in de 14de eeuw toegepast. Pas in de 15de eeuw worden afzonderlijke koppen- en strekkenlagen algemeen. Vooral aan de westzijde zijn resten aangetroffen van de gevelafwerking bestaande uit een dunne pleisterlaag, die rood afgewerkt is en waarop met witte verf voegstrepen aangebracht zijn.

Aan de zuidzijde bleef een oorspronkelijke gevelopening bewaard. Het betreft de onderzijde van waarschijnlijk een luikopening. In het metselwerk is aan de buitenzijde een forse sponning voor een houten luik aangebracht, tegen de rechter dagkant bleef een ijzeren duim bewaard.

(Het tweede gedeelte van dit artikel volgt in het volgende nummer).

Harderwiekers en/of Hierders (38)

R. Uittien-Jacobs

In het vorige Vittepraetje, nr.2 van dit jaar, was in het artikel "Van alles wat ver-EEUW-igd" sprake van de overleden Heintje Besselsen, de Porster¹. Wie was die Heintje Besselsen? Ik ben eens in mijn aantekeningen gedoken en heb het volgende gevonden:

Bij de aangifte van haar geboorte door vader Gerrit Besselsen, waren de getuigen:

1. Jacob van Nijendaal, 63 jaar, winkelier en
2. Rokus Jongeneel, 55 jaar, touwslager.

Bij de voltrekking van haar huwelijk in 1874 met Hendrik Wildeman, gepensioneerd militair, was de moeder Lena van de bruidegom al overleden. De getuigen bij het huwelijk waren:

1. Peter Besselsen, 41 jaar, arbeider, broeder van de bruid;
2. Jan Brouwer, 62 jaar, arbeider, oom van de bruid;
3. Geurt van der Beek, 47 jaar, barbier, zwager van de bruid en
4. Johan Heinrich Phillip Schmedt, 55 jaar, gepensioneerd militair.
Hun twee eerder geboren kinderen, Jacoba (13-03-1869) en Roelof (10-02-1871) werden bij het huwelijk geëcht.

Dochter Jacoba trouwde te Utrecht op 18-5-1892 met Jean Boot. Zoon Roelof overleed te Arnhem op 27-1-1949, als weduwnaar van Johanna van der Meijde. Heintje had uit een eerdere relatie met een onbekende man nog een dochtertje Geertuida, geboren 12-07-1867 en overleden 13-08-1867 te Harderwijk.

Op de volgende pagina's volgt de stamreeks van Heintje. (Tenzij anders vermeld zijn de dopen Nederlands Hervormd en de geboorten, huwelijken en overlijden in Harderwijk.)

De gereedschappen van een porder/porster, de lantaarn en knuppel

Stamreeks van Hendrikje BESSELEN, de "Porster"

Generatie I

1. **Hendrikje (Heintje) BESSELEN**, porster, geboren 02-07-1831, overleden 04-05-1909 op 77-jarige leeftijd. Gehuwd 29-07-1874 met **Hendrik WILDEMAN**, gepens. militair geboren 22-09-1842 Zuid Beijerland, overleden 10-01-1901, zoon van **Lena WILDEMAN**

Generatie II

- 2 **Gerrit BESSELEN**, kleermaker, geboren op 02-01-1802, gedoopt op 07-01-1802, overleden op 31-12-1851 op 49-jarige leeftijd. Gehuwd op 26-jarige leeftijd 31-12-1828 met 28-jarige
- 3 **Jacobje Jansen MARTENSEN**, geboren op 28-11-1800 te Putten, gedoopt op 30-11-1800 te Putten, overleden op 10-11-1884 op 83-jarige leeftijd.

Generatie III

- 4 **Pieter (Peter) BESSELEN**, voerman, gedoopt 01-01-1762, overleden op 12-1-1820 op 58-jarige leeftijd. Gehuwd voor de kerk (1) op 28-jarige leeftijd 09-12-1790 met **Aaltje LELIEVELD**, geboren voor 1770 te Noorden, begraven 22-01-1795. Gehuwd (2) op 34-jarige leeftijd 18-12-1796 met
- 5 **Lutje WILLEMS**, winkelierster, geboren 05-02-1764 te Nijbroek, gedoopt 05-02-1764 Nijbroek, overleden 13-02-1838 op 74-jarige leeftijd.

Generatie IV

- 8 **Bessel GERRITSEN**, gedoopt 11-12-1711, begraven 21-01-1786 op 74-jarige leeftijd. Ondertrouwd (1) op 04-05-1749, gehuwd voor de kerk op 37-jarige leeftijd 18-05-1749 **Petertje WOUTERS**, 28 jaar oud, gedoopt op 16-05-1721 begraven 07-03-1752 op 30-jarige leeftijd, dochter van **Wouter WOUTERSEN en Aeltie CORNELISSEN**. Ondertrouwd (2) op 11-07-1756, gehuwd voor de kerk op 44-jarige leeftijd 30-07-1756 met
- 9 **Machteld Petersen BOURGONJE**, geboren circa 1729 te Vaassen, overleden op 06-08-1821.

Generatie V

- 16 **Gerrit Aartsen (Schommelop)**, geboren voor 1677, overleden voor 1750. Ondertrouwd op 14-03-1697 met
17 **Gerritje WILLEMS**, geboren voor 1677, overleden circa 1750.

Generatie VI

- 32 **Aart SCHOMMELOP**, geboren voor 1658.
Gehuwd met onbekende vrouw.

Ik vond een akte in de recognitieboeken in het Oud Rechterlijk Archief van Harderwijk, inventaris 152, folio 343, de dato 8 januari 1751: Jannetje Lubberts, weduwe van Willem Gerritsen Schommelop, Bessel Gerritsen en Petertje Wouters, egtelieden, mitsgaders (alsmede, red.) Dirck Vosselman en Cornelis Buurman, voogden over de kinderen van Petertje Gerrits Schommelop bij Berent Egbertsen, verkopen een hof en een huis achter de nonnen (omgeving Nonnenstraat, Red.) Willem en Bessel (nr.8) Gerritsen zijn kinderen van Gerrit Aartsen Schommelop en Gerritje Willems.

Noot:

1. Het beroep van porder/
porster uitoefenen; zijn bedrijf maken van het wekken in den morgen, door met een soort van knots, porhout genaamd, op de voordeur te bonzen, door luid aan de bel te trekken of met een hengel stok op de bovenramen te kloppen. In het woord "Porren" herkennen we "Wakker maken". Het begrip van "stooten, duwen" is hier in te herkennen. Aan den anderen kant is De overgang tot de betekenis van "aan-sporen" reeds merkbaar. (bron: WNT)

Visserijdag 2009

De opkomst van de zuivelfabrieken in Gelderland

verslag van de lezing door Prof. Dr. Ir. Jos Lankveld

K.Chr. Uittien

"Melk en melkverwerking, de historische dynamiek" met de subtitel "Zuivelfabrieken kwamen en gingen" zou ook een goede titel zijn geweest. Passend gekleed met een "koeien"stropdas en zichtbaar genoten hebbend van al het goede dat de zuivel biedt, behandelde de heer Lankveld in chronologische volgorde de zuivelgeschiedenis, van de overgang van zuivelbereiding op de boerderij tot de volledig geautomatiseerde melkwinning en verwerking. Zijn gegevens heeft hij verzameld van zo'n 130 fabriek(en)jes in het Gelderse (Achterhoek, Liemers en Rivierengebied).

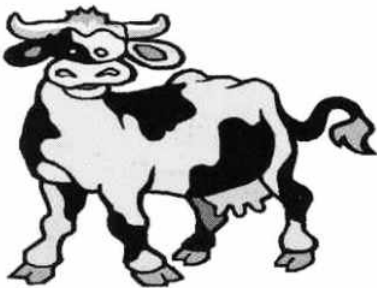
Het openingsscherm bevatte beelden van een met de hand melkende boer, paard en wagens waarmee melkbussen bij de boer werden opgehaald, een lange rij melkventers met hun handkarren voor de melkfabriek in Arnhem en de melkfabriek Amersfortia, later VVM, in Harderwijk. Omstreeks 1880 omstonden er melkinrichtingen. Vóór die tijd geschiedde de verwerking van de melk door de boerin op de boerderij. Veel van die jonge melkfabrieken hebben maar kort bestaan. De overgebleven bedrijven groeiden tot circa 1950 met een stagnatie tijdens de Wereldoorlogen en de crisisjaren. Na 1950 was er een zeer sterke groei van de melkproductie, gevolgd door een sanering tussen 1965 en 1975. Daarna volgden verdere sanering en schaalvergroting.

Eind van de 19e eeuw was een zeer dynamische periode voor de agrarische sector. De landbouwcrisis, de slechte kwaliteit van boter en knoeierijen leidden tot groot verlies van ons marktaandeel boter op de Britse markt. Door de komst van margarine werd deze situatie verergerd. Kansen kwamen er in dezelfde periode door de opkomst van het gebruik van kunstmest en de introductie van de continu werkende roomcentrifuge. Ook de kennis van groei en afdoding van micro-organismen, verkregen uit de onderzoeken van Louis Pasteur en Robert Koch, was van groot belang voor de veehouderij, de hygiënische winning en de verwerking van melk. De lezing behandelde de oprichting van zuivelbedrijfjes in Gelderland: wat speelde er, wanneer werd het een succes of een sof. Ook de bron van de melk, het rund, werd niet vergeten. Al vanaf de bronstijd diende het dier de mens als trekdier en producent van mest, vlees en huiden. Pas later werd ook de melk gewonnen. Aanvankelijk een gering aantal liters tot wel 10.000 kg per jaar. Het grote belang van de opkomende zuivelindustrie werd o.a. onderstreept door oprichting van een ambulante Vakzuivelschool die heeft bestaan tussen 1889 en 1897 en verder het geven van cursussen door zogenaamde "wandelleraren" en het houden van lezingen.

Rond de zuivelproductie onstonden allerlei nevenactiviteiten zoals de vervaardiging van zuivelgereedschappen (koelvaten, roomtonnen, melkzeven, roomlepels, karnmolens, melkontromers, transport- en opslagmiddelen, etc.). De boter- en kaasindustrie groeide met de melkproductie mee tot een belangrijke pijler onder 's lands economie. Dat het niet allemaal "botertje tot de boom" was bleek ook uit knoeierijen. Toen de boter een goed betaald product werd ging men ook rommelen met de kwaliteit. Om het gewicht te verhogen werden zelfs keien in de boter verstopt. Zo ontstond het gezegde "de kluit belazeren". In Harderwijk begon "Amersfortia" uit Amersfoort in 1906 een melkinrichting die in 1940 overging naar de toen opgerichte "Verenigde Veluwe Melkproductiefabriek" (V.V.M) te Nunspeet.

Lankveld is niet alleen een getalenteerd verteller maar vooral een liefhebber van zuivel en zijn voortbrengselen. Erg leuk was ook dat Aart van Zeeburg, van de kaasboerderij uit Doornspijk, producent van verrassend lekkere kaas aanwezig was en iedereen van zijn product liet proeven. Jos Lankveld (1943) studeerde levensmiddelentechnologie aan de Landbouwhogeschool in Wageningen.

Kaasboerderij Aart van Zeeburg

*heerlijke zuivelproducten
van eigen makelij*

Mezenbergerweg 11, Doornspijk - Tel. 0525 - 661284

WINKEL OPEN OP DINSDAG EN VRIJDAG VAN HALF NIEGEN TOT ZES OOR
EN OP ZATERDAG VAN HALF NIEGEN TOT HALF VIJF

Hij werkte zijn gehele professionele carrière in de voedingsmiddelenindustrie (Unilever, Zuivelonderzoek, Campina, Wageningen Universiteit) op het gebied van onderzoek, productontwikkeling, voeding en marktinnovatie. Hij werd in 2001 benoemd tot bijzonder hoogleraar in de Zuivelkunde aan de Universiteit van Wageningen en is nu met emeritaat. Dit weerhoudt hem er niet van om te blijven studeren en eventueel weer te promoveren op een "zuivel" onderwerp. Omdat we op de "lezing-avond" moesten concurreren met 2 andere culturele activiteiten was de lezing zeer matig bezocht. Jammer, want de wegblijvers hebben een interessante lezing gemist.

De Stadsboerderijen

R. Poolen-Brouwer

Als je met Open Monumentendag door Harderwijk loopt dan zie je, naast alle monumentale gebouwen, regelmatig kolossale deuren in vrij kleine huisjes, in smalle straatjes. Volg je de route met een stadsgids dan zal die vertellen dat het stadsboerderijen geweest zijn.

De heer H.J. Vrijhof, die nu aan de Glindweg in Hierden woont, is in een stadsboerderij geboren en heeft met zijn vader ook op de boerderij gewerkt, op het adres Achterom bij de Grote Kerk. De heer Vrijhof kan nog precies vertellen wie er in de stad een boerderij runden.

Op de Plantage: Jan Willem van Nijendaal, Willem uit de Bosch, Albert uit de Bosch en Kees Vierhouten. **Muntsteeg:** Jan Schaftenaar.

Blokhuis: Marinus Vrijhof, Willem Hamstra, Hendrik Vierhouten, Jan Hendrik Vrijhof, Gerrit Hop, Gijs Nagelhout en Jan Vrijhof.

Rabbistraat: Hein de Bruin, Piet Bouw en Jantje de Bruin.

Vischmarkt: Peter Schriever. **Kleine Oosterwijk:** Bart Migchelsen.

Grote Oosterwijk: Rikus Kok.

Molenstraat: Hendrik Hup, Aalt Nieboer, Peter Snel en Gerrit Hamstra. **Nonnenstraat:** Aart Vierhout en Jan Jansen. **Grote Markt-**

straat: Bernhard Vrijhof, Klaas Vastenhouw en Eibert Reijerse.

Grote Poortstraat: Gerrit Hieter en Klaas Vastenhouw, wiens boerderij tegenwoordig in het Zuiderzeemuseum in Enkhuizen staat.

Vuldersbrink: Lo Walter, Mannes van Ark, Willem Bos, Bart Hoeve, Jan van Bijsteren en Bram Bunschoten. **Luttekepoortstraat:**

Willem Vierhouten. **Doelenstraat:** Gebr. Van Straten en Simon Vier-

hout. **Hogeweg:** Hendrik v.d. Velde. **Tuinstraat:** Arnold Jongetjes, Willem Hut, Gebr. Hamstra en Fam. Walter. **Frisialaan:** Bart Vermeer

en Evert v.d. Brink. **Stationslaan:** Gerrit uit de Bosch (op de boerderij De Rode Haan). **Achterom:** Fam. Vrijhof.

Smeeportenbrink: Migchel Dirksen.

Zo was de situatie aan het eind van de Tweede Wereldoorlog.

In de jaren twintig van de vorige eeuw zijn er kleinere 'twee onder één kap boerderijen' gebouwd in het Nachthok. Bij de stadsboeren bestond geen animo om daar naartoe te verhuizen.

Het vee van de stadsboeren werd in de zomer naar de Stadsweiden gebracht (ingeschaard). Er was een weidemeester of er werd een koeherder aangesteld. Dit waren Aalt Vrijhof en Harmen van de Poppe, daarvoor Gerrit Dooijeweerd. Twee maal per jaar werd er betaald, hiervoor kreeg men een bewijs dat bij aankomst met het vee aan de koeherder werd afgegeven. Hierna werden de koeien door de keurmeester van het slachthuis op hun gezondheid gekeurd en vervolgens ingeschaard.

De Stadsweiden was eigendom van de stad Harderwijk. Er is een verhaal dat het ooit door twee dames aan Harderwijk geschonken is ten behoeve van de Stadsboeren. Mogelijk waren dit de dames Mulaert, waarvan de naam in Hulshorst nog voortleeft in de namen van twee boerderijen het Groot Mulaertserf en Klein Mulaertserf. Deze dames schonken hun bezittingen in de 16de eeuw aan het Burger Weeshuis. Dit kwam naar voren toen Harderwijk wilde gaan bouwen en de boeren schadeloos gesteld wilden worden.

De heer Dorrestijn van de Christelijke Boeren- en Tuindersbond heeft er in verband met de schadeloosstelling van de boeren nog eens onderzoek naar gedaan, maar het is nooit duidelijk geworden hoe het precies is gegaan. Na de Tweede Wereldoorlog kwam de stadsuitbreiding en langzaam verdwenen de boeren; enkelen vestigden zich elders.

Achterom bij de Grote Kerk: drie generaties Vrijhof

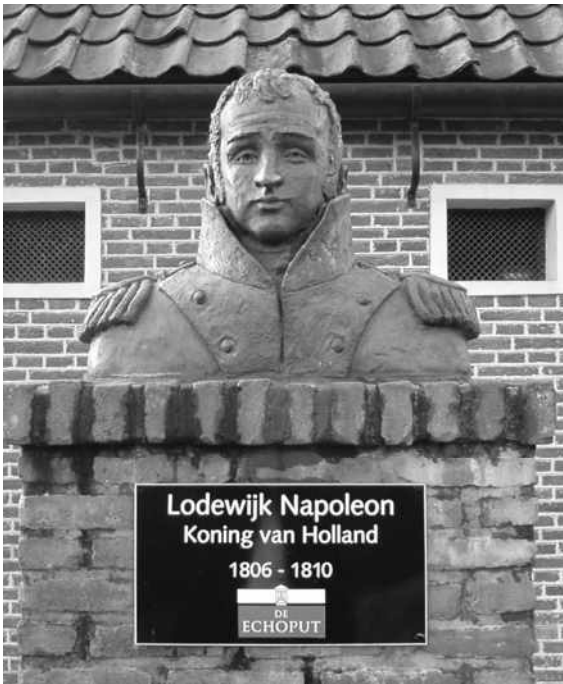
De koning die Harderwijk bezocht

Theo Bakker

In juni 2008 is herdacht dat Lodewijk Napoleon, vanaf juni 1806 tot 1810 koning van Holland, in 1808 een bezoek bracht aan Harderwijk. Hij overnachtte in het huis aan de Vischmarkt 55. De Centrale Woning Stichting plaatste ter herinnering hieraan een plaquette, de stadsdichter maakte een passend gedicht en wethouder Henk Schipper gaf er een officieel tintje aan. Maar wie was nu die Franse koning van Nederland en hoe kwam hij hier op de troon? Tijd voor een nadere beschouwing van Lodewijk Napoleon, ook wel bekend als de 'Lamme Koning' of wat vriendelijker 'Lodewijk de Goede'.

Vanaf 1795 stond Nederland onder Franse invloed en was het land een vazalstaat van Frankrijk. De eerste jaren van deze periode staan bekend als de Bataafse Republiek (1795 – 1801), het tweede deel wordt het Bataafse Gemenebest genoemd (1801 – 1806) en de derde periode staat bekend als het Koninkrijk Holland. Op 5 juni 1806 werd dit Koninkrijk Holland uitgeroepen. Rutger Jan Schimmelpenninck, tot dat moment de belangrijkste politieke figuur met de functie van raadspensio- naris, werd aan de kant gezet en Nederland kreeg een erfelijk staats- hoofd. Dat werd de jongere broer van de Franse keizer Napoleon Bona- parte. Napoleon wilde de vazalstaten nog meer onder de Franse in- vloedssfeer brengen, zodat er een vuist tegen erfvijand Engeland kon worden gemaakt. Familieleden van de keizer werden tot staatshoofd benoemd en zijn broer Louis kreeg de eer om als staatshoofd van ons land voorgedragen te worden. Louis zelf zag daar in eerste instantie niet zoveel in; hij wilde vanwege het klimaat liever naar een Italiaans vorstendom, maar zijn broer Napoleon besliste anders. In Nederland zat men niet echt te wachten op een Franse koning. Na zijn benoeming braken ongeregelheden uit, die met harde hand werden neergeslagen. De koning en het volk moesten nogal aan elkaar wennen.

Louis was, evenals zijn broer Napoleon en de overige familieleden, af- komstig uit Corsica en de familie behoorde tot de verarmde adel. De kinderen van de familie mochten op kosten van de Franse koning stu- deren en Napoleon en Louis studeerden aan een Franse militaire school. Louis werd grotendeels opgevoed door zijn oudere broer Napoleon en deze nam ook zijn scholing ter hand. Hij kreeg les in Frans, wiskunde en aardrijkskunde en kreeg de beginselen van de krijgskunst onderwe- zen. In 1795 ging hij met Napoleon mee op een militaire campagne naar Italië en daar ontdekte Louis dat hij niets voelde voor een militaire carrière. Hij wilde liever schrijver worden en het geweer met bajonet inwisselen tegen pen en papier. Toen hij werd aangewezen als koning van Nederland, protesteerde Louis, maar hij deed toch wat zijn broer van hem verlangde.

Toen Louis in zijn nieuwe koninkrijk arriveerde nam hij de naam Lodewijk aan en daarmee leek er iets in zijn persoonlijkheid te veranderen. Hij ontwikkelde een eigen wil en deed niet meer alleen wat zijn broer van hem verlangde. Napoleon verwachtte een koning-vazal op de troon te hebben, maar Lodewijk ontpopte zich als een koning die iets voor zijn land en onderdanen wilde betekenen. Hierdoor ontstonden er steeds tegenstellingen en conflicten.

De handelsboycot met Engeland, in 1806 afgekondigd, was een ramp voor de Nederlandse economie. Handel en werkgelegenheid kwamen praktisch tot stilstand. Napoleon Bonaparte verlangde van zijn broer 50.000 manschappen voor zijn leger, twintig oorlogsschepen en het beheer over de haven van Vlissingen. Daarnaast zou de dienstplicht moeten worden ingevoerd en zou $\frac{1}{3}$ deel van de Nederlandse staatsschuld aan Frankrijk betaald moeten worden. Napoleon vond dat Frankrijk wel iets terug mocht hebben voor alle inspanningen die het voor de Nederlanden leverde. Door deze eisen werd de reden van Napoleon om zijn broer op de troon te zetten duidelijk. De nieuw aangestelde koning weigerde echter deze impopulaire maatregelen in te voeren en stelde andere prioriteiten. De grondwet moest worden aangepast en de koning wilde het nieuwe vaderland beschermen en verder ontwikkelen. Daarnaast wilde hij graag zijn eigen paleizen, maarschalken, adelstand en ridderorde. Tenslotte wilde hij, als kroon op zijn werk, zelf gekroond worden. De tegengestelde belangen tussen de broers hadden veel spanningen tot gevolg. Lodewijk weigerde de eisen van zijn broer op te volgen, anderszijds stonden de ontwikkelingen in het Franse moederland wel model voor de veranderingen in Holland. Frankrijk was hierdoor immers tot een stevige eenheid gesmeed.

Lodewijk Napoleon wilde vooral een nationale koning zijn en rekening houden met de belangen van de natie. Hij wilde dat doen door samenwerking met de Nederlanders. Willem Bilderdijk, een beroemde vaderlandse dichter, werd aangetrokken om de koning de Nederlandse taal te leren. Dat viel niet mee, want Lodewijk was geen talenwonder. Volgens de overlevering kondigde hij zichzelf ooit aan als het 'Konijn van Olland'. Nederlanders uit verschillende kampen, republikeinen, maar ook de aanhangers van Oranje, werden aangetrokken om draagkracht te ontwikkelen voor de plannen die op stapel stonden, en dat waren er heel wat. Er werd gewerkt aan een Nationale Bibliotheek, een Rijksmuseum en het Koninklijk Instituut voor Wetenschappen. Maten en gewichten moesten naar Frans voorbeeld geüniformeerd worden. Er was een groot aantal nieuwe wetboeken nodig. De nieuwe koning wilde de doodstraf afschaffen en nam tevens maatregelen om het lot van minderheden te verbeteren. Ondanks het feit dat hij een "vreemde" vorst was, kreeg Lodewijk door deze activiteiten erkenning en zelfs enige populariteit. Dat was ook te danken aan het feit dat Nederland, ondanks de Franse overheersing, een zelfstandig land met een zelfstandig bestuur bleef. De koning maakte zich sterk voor Nederlandse belangen.

Een actie die hem goodwill opleverde was het gegeven dat hij opkwam voor achtergestelde bevolkingsgroepen. Hij gaf een aantal kerken terug aan de Katholieken, die hun diensten nog in schuilkelders hielden. Ook voor Joden was hij rechtvaardig. Hij nam ze op in zijn ambtenarenapparaat en stelde tijdens zijn regeringsperiode alle religies op één lijn. Lodewijk creëerde ook veel goodwill door zijn optreden bij een aantal rampen die een nationale impact hadden. In 1807 ontplofte een schip met buskruit in de haven van Leiden, met ernstige gevolgen. Door de ramp verloren honderden inwoners van Leiden het leven en de ravage was enorm. In de gehele omtrek waren ramen gesneuveld en veel mensen werden dakloos. De koning kwam zelf naar Leiden en gaf vanzelfsprekend leiding aan de reddings- en herstelwerkzaamheden.

Zijn Koninklijke Garde werd ingezet om puin te ruimen, paleis Huis ten Bosch werd ingericht als noodhospitaal en Lodewijk gaf opdracht om voedsel aan de getroffen bevolking te verschaffen. Hij nam ook maatregelen om herhaling te voorkomen. Er kwam een wet die het transport van buskruit in dichtbevolkte gebieden verbood. De koning maakte lange reizen door Nederland om zich op de hoogte te stellen van de situatie in het land. Hij verleende stadsrechten aan Roosendaal, Tilburg en Oosterhout. In 1808 kwam hij met een escorte huzaren aan in Harderwijk, als onderdeel van een reis naar verschillende plaatsen aan de Zuiderzee. Door de overstroming in 1808 was er in veel plaatsen schade aangericht en Lodewijk wilde zich daarvan persoonlijk op de hoogte stellen. Op 28 juni 1808 arriveerde hij in de stad waar hij door de burgemeester Steenwinkel, als teken van welkom, de sleutels van de stad kreeg aangeboden.

Hij kreeg onderdak in het huis aan de Vischmarkt, dat in het bezit was van de secretaris van de heer Steenwinkel.

De volgende dag ging de koning op werkbezoek en bezocht onder andere dijken, zeevering en de spinschool en voerde overleg met delegaties van de bevolking en het stadsbestuur. De spinschool ontving een gift van fl. 1.000.-. De armen van Harderwijk kregen 300 dukaten van de vorst. Het stadsbestuur werd uitgenodigd om plannen voor herstelwerkzaamheden te maken en een daarbij behorende begroting te leveren. De werkzaamheden werden later goedgekeurd en uitgevoerd voor een bedrag van fl. 17.800.-. De koning bezocht de universiteit en sprak er met studenten en professoren. Ook bezocht hij de bibliotheek en de voormalige Geldersche Munt. Na twee drukke dagen vertrok hij om andere getroffen steden te bezoeken.

De bestuurders van Harderwijk prezen zich gelukkig met deze vorst. Een jaar later, in 1809, was er weer een watersnood en kwam door hoog water bijna de gehele Betuwe blank te staan. Lodewijk Napoleon hielp mee met het vullen van zandzakken, coördineerde hulpacties en hielp zelf mee met het versterken van de dijken. Hij bezocht de getroffen en om hen moed in te spreken en een hart onder de riem te steken. De Nederlanders konden deze acties wel waarderen waardoor hij veel populariteit verwierf.

Maar de koning kreeg niet alleen lof, hij kreeg ook kritiek, vooral om de enorme bedragen die hij uitgaf aan zijn huisvesting. Toen hij in Nederland arriveerde was het klimaat in Den Haag niet naar zijn zin, zodat hij naar Utrecht verhuisde. Daar werden een aantal riant panden tot koninklijk paleis omgevormd. Toen hij er nog maar net woonde ging hij toch liever naar Amsterdam en nam zijn intrek in het Paleis op de Dam. Omdat hij daar maar moeilijk kon wennen verbleef hij regelmatig op buitenverblijven in Soestdijk, Amelisweerd of Haarlem. Uiteraard werd de huisvesting aangepast aan de koninklijke wensen en eisen.

Zo tevreden als men in Nederland over hem was, zo ontevreden was men in Frankrijk. Na veel kleine irritaties kon een groot conflict met zijn broer Napoleon niet uitblijven. Dat liet niet lang op zich wachten. De Franse keizer maakte zich vooral boos omdat Lodewijk de dienstplicht niet wilde invoeren. Napoleon had soldaten nodig en Nederland moest die leveren. Een ander geschilpunt was het feit dat Lodewijk de handel met Engeland oogluikend toeliet. Toen Engeland in 1809 een invasieleger naar de Nederlanden stuurde om Walcheren te veroveren, ontstak de keizer in woede en riep hij zijn broer terug naar Frankrijk en beëindigde zijn koningschap. Nederland, ten zuiden van de rivieren, werd tenslotte ingelijfd bij Frankrijk en ook de noordelijk gelegen Nederlandse steden werden door Franse troepen bezet. Lodewijk, op het matje geroepen in Parijs, kreeg een nieuwe kans; hij kreeg de troon van Spanje aangeboden maar die weigerde hij. Hij vluchtte naar Wenen en slaagde er niet in om de Nederlandse troon weer terug te winnen. Nog één keer keerde hij terug naar Nederland waar hij op het balkon van zijn paleis door een menigte werd toegejuicht. Dat was een groot verschil met zijn aankomst, toen bijna niemand de moeite nam om hem als vorst te verwelkomen.

Onder Frans bestuur werd de dienstplicht tenslotte een feit, zodat onder het Franse leger dat de Russen aanviel een groot detachement Nederlanders was. Slechts weinigen keerden terug en voor keizer Napoleon was de nederlaag, die hij in Rusland leed, het begin van het einde.

Ex-koning Lodewijk sleet de rest van zijn leven in ballingschap in Florence. Hij leefde al lang gescheiden van zijn vrouw Hortense, maar mocht pas na haar dood in 1837 een nieuw huwelijk aangaan. Op de leeftijd van 60 jaar trouwde hij toen met de 16-jarige markiezin Julia Livia di Strozzi, volgens kenners de mooiste vrouw van Italië. Hij bracht nog bijna tien jaar met haar door en stierf in 1846.

Bronnen :

Nederland, Han van der Horst
Geschiedenis Magazine, april 2006
Stentor
Wikipedia

Prometheus Amsterdam, 2000
Annie Jourdan en Martijn van der Brug
Kees van Loon, 25 juni 2008
2009

*In dit 'Burgemeestershuys' logeerde Lodewijk Napoleon, koning van Holland, op 28 en 29 juni 1808. De koning schonk 300 dukaten aan de Harderwijker armen en 1.000 gulden aan de spinschool.
Met het gemeentebestuur besprak hij plannen voor vergroting van de haven.*

Lodewijk de Goede

Overal verscheen hij als eerste
op pijnplaatsen in het land
waar hij een voorbeeld was voor
hulpverlener en bestuurder.
Hij werd 'Lodewijk de Goede' en
'Vader der Ongelukkigen'
genoemd.

Maar verstoken van de warme
omarming thuis, beet zich hier
het vochtige en kille klimaat vast in
bot en ledemaat, waren zijn steigerende
Franse accent - ondanks de lessen van
hofpoët Bilderdijk -
met de prangende eenzaamheid,
debet aan zijn koninklijk isolement.

Deze vorst roerde zich slechts kort in
de vaderlandse historie, maar hij liet
sporen na, ook hier in Harderwijk.

28 juni 2008
Michel Martinus
stadsdichter van Harderwijk

Nederlandsche Jaerboeken (deel 1787) nr.12 (slot)

K.Chr. Uittien

In het gemeentearchief, beheerd door het Streekarchivariaat Noord-west-Veluwe, berust o.a. een unieke boekenreeks met als onderwerp: Merkwaardigste geschiedenissen die voorgevallen zijn binnen den omtrek der Verenigde Provintien sedert het begin van 't Jaer MDCCXLVII. De reeks bestrijkt de periode van 1747 tot 1798 en is daarmee completer dan menig universiteitstsbibliotheek. Wat men schrijft over Harderwijk wordt als feuilleton in het Vittepraetje gepubliceerd. Niet elk jaar werd Harderwijk vermeld.

Juli 1787, blz. 1624 en 1625

Harderwyk, Saturdag den 7 dezer maand July kwam hier patent, dat het Regiment Mariniers van van Salm in deze Stad Krygsbezetting zoude houden. De Raad vergaderde derhalve des avonds, en besloot eene Commissie desaangaande aan Z. H. te Amersfoort te zenden, welke terstond daar na vertrok. De Heeren van den Academischen Senaat vervoegden zig insgelijks met eenen brief daaromtrend aan Z. H. Het oogmerk van dien dubbelen stap was, om het Guarnisoen voor te komen, of, zo zulks niet kon zyn, voor de goede rust en orde op het sterkst te zorgen. Het gevolg was, dat in plaats van twee slegts één Battaillon patent kreeg, om herwaards te trekken. Middelerwyl besloot de Krygsraad en een groot gedeelte der Schuttery, haare vaandels, trommels en geweeren op het Stadhuis in bewaring te brengen, terwyl een ander gedeelte verkoos met hunne wapens naar Amsteldam, en vervolgens naar elders te trekken; gelyk ook eenige andere Lieden hunne beste goederen naar de gemelde Stad verzonden, en insgelijks zelve vertrokken.

Het voorschreven Battaillon, omtrend 250 man sterk, kwam den 8 dezer maand 's middags om „ 1 uur aan. Voor de Stad werdt het door den Magistraat in den eed genomen, en trok, den Magistraat den gewoonen eeregroet gedaan hebbende, vervolgens in orde binnen. Daar in gansch Gelderland met het begin van July het draagen van Oranje-lint of strikken genoegzaam algemeen was geworden; drongen de krygslieden alhier by de regeering den 27 July aan, dat zulks ook in deze Stad zoude plaats hebben. Eenige Nieuwstaatsgezinden daar toe niet willende verstaan, schynt zulks gelegenheid te hebben gegeven aan twist en wrok tusschen de Nieuwstaatsgezinde en Oudstaatsgezinde Ingezetenen, by welke de laatste zig de Krygslieden voegden.

Althans de beklaaglyke wrok en 't geweld is uitgeborsten, en verscheidene huizen zyn de glazen ingeslagen, en ook eenigen geplunderd.

Augustus 1787, blz. 2261 en 2262

Drie Soldaten op het einde van de voorledene maand, in zekeren herberg een Oranjeborrel eischende, kreegen van den Hospes tot antwoord, dat zy wel een Patriottrische borrel konden krygen. Hier uit onstonden eerst woordentwist, en daar na handdadigheden. Gemelde Soldaten wierden daar op in hegtenis gezet. Dog de andere Krygslieden hier door verbitterd, spanden met de Oranjegezinde Burgers samen, en smecten de glazen in gemelde herberg in: dog de sterke rondens en waakzaamheid der Officieren, kwam dien dag en volgende nacht nog gelukkig alle ongeregeldheden voor. Maar den volgende dag, zynde den 30 July, borst de verbittering zo heftig uit, dat aan veele huizen de glazen wierden ingeslagen. Terstond wierdt alarm geslagen, de gantsche bezetting kwam in de wapenen, en sterke rondens gingen door de Stad. Dog nog het een nog het ander heeft kunnen verhinderen, dat 8 huizen uitgeplunderd, en aan 60 huizen de glazen, by de eene meer, by de andere minder, zyn ingeslagen. Den volgende dag wierdt de gantsche Krygsbezetting onder de wapenen geroepen. De Bevelhebber deedt eenen ernstige bestraffing. Twee Corporaals zyn gevlugt, en drie Soldaten in hegtenis genomen. Veele Ingezeten, vooral die bekend stonden, van aan de Nieuwstaatsgezindheid te zyn toegedaan, zyn naar Amsteldam en elders geweeken; vooral hebben veele Ingezetenen zich naar Utrecht begeven, om die Stad te helpen verdedigen.

September 1787, blz. 4341 en 4342

Men ziet hier de navolgende bekendmaking van den Academischen Senaat, welke ook in de dagpapieren geplaatst is:

RECTOR en PROFESSOREN, uitmakende den Senaat der Provinciaale Geldersche Academie alhier, geven hierby kennis aan elk, wien zulks aangaat, dat zy, door de Ed. Mogende Heeren Curateuren derzelve Academie, heden de gunstige verzekering hebben ontvangen, dat Hunne Ed. Mogende hebben gelieven zorg te dragen, dat de rust in deze Stad, en de veiligheid van Persoonen en Goederen, welke aan elk Burger en Ingezeten toekomt, zullen bewaard blyven en alle tumultuëuse bewegingen worden voorgekomen; weshalven zy, Rector en Professoren, allen grond hebben, om vast te stellen, dat de Academische Studien, in deeze Stad, met genoegzame veiligheid zullen kunnen worden voortgezet, en voorneemens zyn hunne Academische Lessen, onder inwachting van den Goddelyken Zegen, in het voorste der volgende maand October aan te vangen.

Actum in Senatu te Harderwyk, den 20 September 1787.

Uit naam van den Academischen Senaat.

J. H. SCHACHT

Sen. Acad. h.a. Secret.

Van alles wat ver-EEUW-igd (42)

Wat de kranten 100 jaar geleden schreven

door G. Verwijs- ten Hove

De schoolvakanties beginnen in 1909 op vrijdag 30 juli maar duren niet overal even lang. School C heeft vakantie tot 7 september, school B tot 1 september, terwijl de leerlingen van school A en E op 24 augustus al moeten beginnen. In afwijking van vorige jaren zal de vakantie op de school van meester Ferwerda geen twee maar nu ook drie weken duren. In deze tijd is er een tentoonstelling van leerlingen van de gemeentelijke Avondtekenschool. Bij de prijsuitreiking wordt gesproken over de wenselijkheid van vestiging van een ambachtsschool. Hiervoor kan een handtekening worden gezet, maar dit wordt door slechts drie personen gedaan.

De schoolkinderen uit Hierden zijn op 28 augustus al vroeg, om 7.04 uur vanaf station Hulshorst, op schoolreis naar Amsterdam vertrokken, waar

zij in de grote stad en in Artis hun ogen uitkijken. Door flinke bijdragen van de Hierdense ingezetenen is er veel brood en melk beschikbaar en wordt er genoten van een stevige en smakelijke maaltijd in een volksrestaurant. Tegen 9 uur 's avonds "stonden in Hulshorst de wagens al weer klaar, die hen verder naar hunne haardsteden zouden brengen". Maar niet alleen de schoolkinderen bezoeken de hoofdstad. De leden van de Vrijwillige Brandweer gaan er ook op excursie, eveneens naar de dierentuin en ook zij genieten van een diner. Maar daarnaast krijgen zij vele van de nieuwste snufjes op hun vakgebied te zien, "waarvan in Harderwijk moeilijk een denkbeeld te vormen is". Alles valt in de smaak bij de brandweermannen, die zich "heerlijk amuseerden en bij dat alles zich voorbeeldig gedroegen naar de hun gegeven waken". Wat een diner in die tijd zo ongeveer kost is te lezen in het reisverslag van het zangkoor Harpe Davids. In een restaurant in Velp is de prijs fl. 0.70 per persoon. Er is gelegenheid tot het aanmelden van leerlingen voor de Vrouwenarbeidsschool.

Vrouwenarbeidsschool

te **HARDERWIJK.**

LEERLINGEN

voor de onderstaande cursussen kunnen zich alsnog aanmelden op **Woensdag 1 September a.s.** des avonds tusschen **7-8 uur** in het nieuwe lokaal (voormalige woning van den heer BEUMER.)

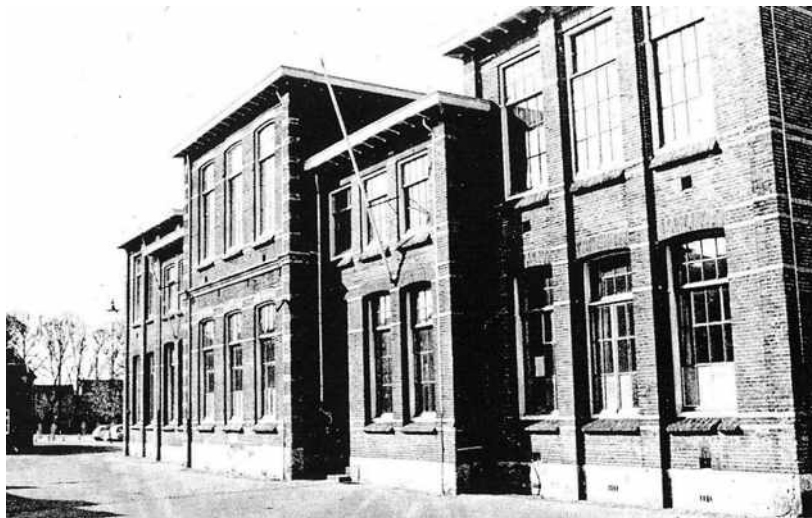
- a. **EENVOUDIGE KOOKCURSUS**, 20 lessen, leergeld **5 cent** per les.
- b. **MEER UITGEBREIDE KOOKCURSUS**, 40 lessen, voor ieder toegankelijk, leergeld vanaf **5 cent** per les.
- c. **STRIJKCURSUS**, 20 lessen, leergeld vanaf **5 cent** per les.
- d. **STRIJKCURSUS**, met glansstrijken, 40 lessen, voor ieder toegankelijk, leergeld vanaf **5 cent** per les.
- e. **VERSTELCURSUS**, 20 lessen, leergeld **5 cent** per les.

N.B. Alle cursussen zijn ook toegankelijk voor leerlingen uit omliggende gemeenten.

De nieuwe cursus (**WILHELMINA-NAAISCHOOL**) begint **Donderdag 2 September a.s.**

HET BESTUUR.

De gegageerd Oost-Indisch militair C. Rueffli komt per 11 september op school C als conciërge in dienst. Aan H. Kuijkhoven, zijn collega van school B wordt ontslag verleend. Conciërge A. Zwart blijft werkzaam in het gebouw van school A, waar per 1 september de leerlingen van school B worden ondergebracht.

De Vischmarktschool, ook wel school A genoemd

Ene heer Bakker uit Ede krijgt een benoeming als hoofd van school A. Hij zal echter niet komen omdat de gemeente Ede zijn salaris zodanig verhoogt dat het gunstiger is er te blijven, zo is enkele maanden later te lezen. Er wordt vooral op papier nogal eens met leerlingen heen en weer geschoven, zodat in diverse berichten over de scholen soms over een "janboel" wordt gesproken.

Mejuffrouw Supheert van school A is een aantal weken ziek geweest, maar als zij "na haar ongesteldheid" op 27 september haar werk hervat is alles weer in orde en krijgen alle Harderwijker scholieren weer les zoals het hoort. Alle leerkrachten in de gemeente werken al enige maanden met een andere spelling, de z.g. Kollwijjnspeeling.

Niet alleen het onderwijs zorgt voor het nodige nieuws, ook de eventuele vestiging van het Rijkskrankzinnigengesticht is nog in beeld. In de raad worden vragen gesteld hoe de zaak erbij staat, waarna er op 11 augustus een spoedeisende raadsvergadering wordt gehouden over de taxatieprijs van de benodigde gronden. Het ministerie zal binnenkort een besluit nemen. Een staatscommissie brengt een bezoek aan Heerde en Harderwijk, waar geluncht wordt bij hotel Kamm. De prijs voor de eventueel te gebruiken terreinen wordt later met 1/3 verlaagd, overeenkomstig de taxatie van de Nederlandsche Heidemaatschappij, waardoor de kansen van Harderwijk weer stijgen. Begin september stuurt de Minister van Binnenlandse Zaken de gemeente een ontwerpovereenkomst toe voor aankoop van de benodigde terreinen, maar verdere resultaten blijven voorlopig uit. Mocht het doorgaan dan is dit een reden om het station beter uit te rusten, zo wordt er gedacht. Eigenlijk moet er wel een telefoonaansluiting komen om naar wijzigingen te informeren, want het is wel steeds 20 minuten lopen.

Op de Rijksbegroting zijn voor het jaar 1910 de nodige bedragen opgevoerd voor de komst van militairen naar Harderwijk, t.w. fl. 300.000.- voor de bouw van een kazernement, fl. 5000.- voor aankoop terreinen en nog een bedrag voor de stichting van een Militair Hospitaal der 3e klasse, zo is te lezen. Er komt overeenstemming over de vestiging van een vast garnizoen uit Geertruidenberg, vandaar de aanvraag voor 17 woningen voor militairen onder de rang van officier met huisgezinnen, in grootte variërend van geen tot 11 kinderen.

De noodzaak van woningbouw voor de militairen is zeker aanwezig, maar hiervoor moet wel de bouwverordening gewijzigd worden; anders zijn de huizen te duur. Op 24 juli passeert ten overstaan van notaris Neeb het contract tussen het Rijk en de gemeente over de vestiging van 2 bataljons Infanterie.

De Intendant van het garnizoen Amersfoort komt alvast langs voor onderzoek naar leveranciers van voedingsmiddelen. In Hotel Baars vindt 17 augustus de aanbesteding plaats van "het aanbrengen van voorzieningen aan militaire gebouwen en terreinen, o. a. het maken van schietbanen".

Het werk is op fl. 7500.- ge-

— Achter de gesloten deur der kazerne is men druk bezig, om onder opzicht van den heer van Baitenen verbeteringen aan te brengen in de inrichting der lokaliteiten ten behoeve van het nieuwe garnizoen. Die verbeteringen bestaan hoofdzakelijk in het aanbrengen van vier waschlokken, het vergrooten van de keuken voor de manschappen en 't in gereedheid brengen van een bergplaats voor rijwielen. Op de verdieping komen de burelen en de rustkamer, benevens de kamers voor onderofficieren, evenals deze laatste ook komen op de zolderverdieping aan de voorzijde. Ook worden belangrijke verbeteringen aangebracht in de kamers voor de manschappen.

Ja men zoo bezig aan 't garnizoen huisvesting te bereiden, de burgerij moge niet achterblijven, het verblijf alhier den manschappen aangenaam te maken; zij verleen hun gastvrijheid en zooveel mogelijk verkeer in den huiselijken kring.

GROETEN
UIT
Harderwijk
7. R. 11

Indelijk
schrijft weer eens
mijn liefje,
Woordjes met een
warmen groet,
Ach hoe heerlijk is zoo'n
briefje,
Dat doet 't soldatenhart
zoo goed.

Nadruk verboden.

raamd, waarin een winst van 10 % voor de aannemer is begrepen. Naast aannemers uit Zwolle, Apeldoorn en Amersfoort schrijft W. Zwak uit Ermelo in voor fl. 7490.-. Stadsgenoten D. von Munching, als hoogste en wed. van Werven noteren fl. 8490.- en fl. 7533.-. Al eerder is waar te nemen dat er binnen de kazerne flink gewerkt wordt.

Stadgenoot P. Huberts is geslaagd voor het toelatingsexamen van de K.M.A. in Breda. Voor 30 jaar trouwe dienst, bijna alle tijd als ziekenoppasser in het Militair Hospitaal van het Koloniaal Werfdepot, ontvangt G. Nagelhout een zilveren gesp. De vertrokken commies van de Rijksveldwacht A. Oosterling zal per 1 juli een pensioen genieten van fl. 534,- per jaar. In de vacature van de heer J.R. Veen Valck wordt de architect L.A. van Essen tot controleur van de Waterleiding benoemd.

De Harderwijker kantonrechter mr. J. Baron de Vos van Steenwijk vertrekt naar Wageningen. Ieder is het erover eens dat met hem een buitengewoon gewaardeerd mens vertrekt en dat hij zeker gemist zal worden. Enkele van zijn laatste veroordelingen betreffen E.V., die voor overtreding van de Motor- en Rijwielenwet een boete van fl. 0,50 of 7 dagen tuchtschool krijgt opgelegd en de 64-jarige Hendrik K. die voor het "kapen van een kruiwagen dennennaalden" fl. 3.- moet betalen. De politie deelt enkele processen-verbaal uit, o.a. aan een niet nader genoemd persoon voor mishandeling en wederspanningheid, aan D.B. voor het afsnijden van gras zonder de vereiste vergunning en aan J.F. wegens het te koop aanbieden van onrijpe vruchten, in dit geval pruimen. De voorraad is in beslag genomen en onder politietoezicht "onschadelijk gemaakt". De 20-jarige Nikus M. heeft het zo bont gemaakt dat hij voor de rechtbank in Zwolle moet verschijnen. Voor zijn verzet tegen de agent J. Drost moet hij twee maanden hechtenis ondergaan. Een politiefunctaris zonder fietsverlichting is echter niet in overtreding geweest, omdat het de politie toegestaan is zonder licht te fietsen.

Op Kiezers, ten strijde.

WIZE: *Wien Neerlandsch bloed.*

HARDERWIJK VOORT et is thans een kritieke dag,
 Is g' op de stembus let:
 eikt aan VAN DAM, VAN MENK de hand,
 an doet g' een flinke zet.
 en beter tweetal is er niet,
 ond, eerlijk en oprecht.
 ie heden stemt VAN DAM, VAN MENK,
 kt zijn biljet als echt.
 omt, Kiezers, trekt met ons ten strijd.
 oor 't welzijn van den Raad.
 ntplooit uw krachten, wijkt niet af!
 , weet, waarom het gaal!
 ukt aan dan voor VAN DAM, VAN MENK!
 w hand zij loom noch lam!
 n 't vol besef van 't geen gij kunt,
 oe, stemt VAN MENK, VAN DAM. x.

In de politiek doen zich deze zomer enkele veranderingen voor. C.J. van Triest neemt afscheid van de raad. Er is een (her-)verkiezing voor vijf raadsleden en een wethouder. De advertenties met aanbevelingen van de kiesverenigingen, vooral Gemeente belang staan doorlopend in de krant.

In de eerste ronde van 14 juli worden gekozen de heren K. van Schouwen, A.L. Willemsen en G. Vierhout. Op 26 juli gaat de tweede stemming tussen 4 kandidaten, waarbij de namen van T. den Herder en S.J. van Menk uit de bus komen, en dus niet Van Dam, zoals in de aanbeveling stond. Alle gekozenen worden 7 september geïnstalleerd. Zoals te verwachten was wordt de zittende wethouder Van Schouwen met vrijwel alle stemmen herkozen. Dit alles gebeurt buiten de aanwezigheid van burgemeester Kempers, want de Minister van Binnenlandse Zaken heeft hem toestemming gegeven om vanaf 16 juli gedurende 2 maanden de gemeente te verlaten. Er is kritiek van raadslid Vitringa op de werkwijze inzake de verharding van de Molenweg. Hij vindt dat er eens

een deskundige naar moet kijken, maar met die kritiek moet hij wachten tot het werk af is, zo krijgt hij te horen.

Enkele bewoners van de Duinen zijn wel heel tevreden met de verharding en zij vragen of deze uitgebreid kan worden tot de zandweg van de Molenweg tot aan de Duinen, in beide richtingen, tot aan T. Schuurkamp en G. Proffitius. Het verzoek gaat voor praeadvies naar B&W. Dit college vaardigt ook richtlijnen uit voor het knippen van heggen.

D. von Munching doet een aanvraag "ter bekoming van een gedeelte der Kuipwal, liggende tussen het Huis van Bewaring en de Doelen, om

daarop twee knappe woningen te bouwen, die zeer zeker ook zullen meewerken het aanzien onzer stad te verfraaien". Er komen ook diverse klachten bij de gemeenteraad op tafel. Weer gaat het over de lozing van afvalwater op de Weibek door de zuivelfabriek Amersfortia waardoor ook de grachten vertroebeld worden.

Herinnering.

Burgemeester en Wethouders van Harderwijk herinneren de belanghebbenden aan de verplichting hun opgelegd bij art. 81 der alg. politie-verordening, om de heggen langs hunne erven vóór 15 September te knippen, en, zoo zij eene meerdere hoogte of breedte hebben tot op eene hoogte van 1,25 M. boven den beganen grond en langs de wegzijde tot op 0,25 M. uit den stam der boomen gemeten, af te hakken. Bovendien moeten die heggen vandaar in of daarlangs groeiend onkruid worden gezuiverd.

Harderwijk, den 4 September 1909

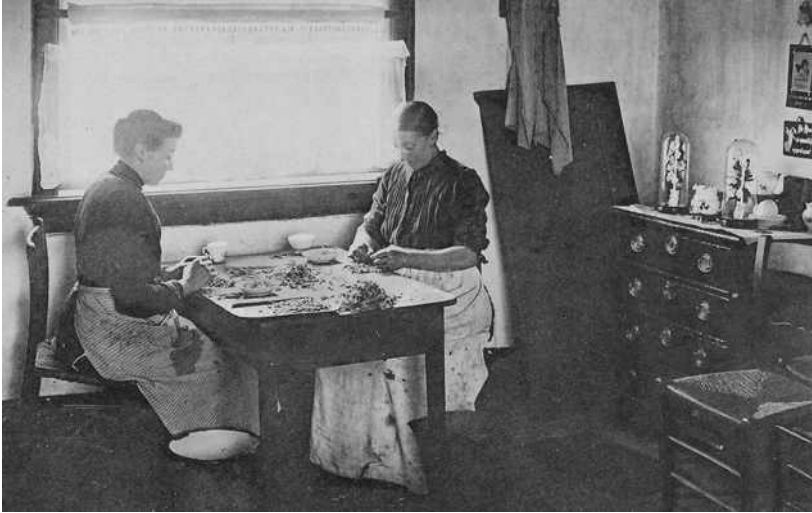
Burgemeester en wethouders
voornoemd

B. GOOSENS L.-B.

De Secretaris

DE VIDAL

Raadslid Vierhout meent dat het contract met de fabriek recht geeft de aflozing op de beek te verbieden, maar de wethouder antwoordt dat dit alleen het geval is als het schadelijk is voor het drinkwater. De stank van een garnalenpellerij in de Hoogstraat zorgt daar voor de nodige overlast.

Een benauwd avontuur beleeft schipper H. Kamperman uit Wadinxveen met zijn gezin en de knecht. Na een ongeluk in de buurt van Harderwijk waardoor hun tjalkboot Emanuel zinkt, zijn zij midden in de nacht overgestapt op de scheepsboot. Zij worden tegen 5 uur 's ochtends opgemerkt door visser Geerling Petersen Czn. die de drie volwassenen en vijf kinderen, het jongste nog maar 9 dagen

Stadsnieuws.

Bij Kon. Besluit van 14 Aug. is als blijk van goedkeuring en tevredenheid de bronzen eerepenning voor menslievend hulpbetoon en een loffelijk getuigschrift toegekend aan onzen stadgenoot Willem van den Born, molenaar, wegens de door hem met levensgevaar verrichte redding van een kind uit de Haven op 20 Juli jl.

brengt. De 5-jarige Jan Foppen valt op een kwade dag in de haven; hij wordt gered door molenaar Willem van de Born, die zelf niet goed kan zwemmen. De moedige redder krijgt de bronzen eerepenning voor menslievend hulpbetoon

Ondergeteekende maakt door deze aan de ingezetenen van **Harderwijk** en **omstreken** bekend, dat hij zijn **ZAAK** in

BROOD-, KOEK- EN Beschuitbakkerij

n.a. **Zaterdag 10 Juli** hoopt te openen. Hij beveelt zich beleefd in ieders gunst aan en hoopt door prompte bediening het vertrouwen waardig te te worden.

Hoogachtend,

Uw Dw. dn.,

J. C. STOLS.

Hoek **VIJHE** en **BRUGGESTRAAT**.

Gaarne wil ik, ondergeteekende den Heer **J. C. STOLS**, die bijna 6 jaar bij mij werkzaam is geweest, ten volle aanbevelen. Hopende dat mijne vroegere cliëntèle ook hem moge begunstigen.

Hoogachtend,

J. D. KLAASEN.

ROTTERDAM.

Enkele huizen van de fotograaf Schooneboom komen in de veiling, waarbij opvalt dat een gedeelte van de muurvlakte is verhuurd voor fl. 4.75 per jaar. Schooneboom vestigt zich daarna in de Smeepoortstraat in de fotozaak van Ziegler. Op de hoek Bruggestraat/Vijhestraat opent J.C. Stols de bakkerij, die hij van zijn werkgever J.D. Klaassen heeft overgenomen. J. Muis opent per 1 september zijn kapperssalons voor heren en dames aan de Vijhestraat 27. Als de mensen er deze zomer op uit willen trekken levert Bronsveld delicatessen voor op reis.

COIFFEUR.

Ondergeteekende maakt door deze bekend, dat hij **begin September** zijne naar de nieuwste eischen ingerichte

Kapperssalons voor Heeren en Dames

wenscht te openen.

Mitsaam aanbevelend,

J. MUIS, Coiffeur.

Zie de circulaire! **VIJHESTR. 27** (tegenover de Kazerne).

Wekelijks wordt gepubliceerd hoeveel baden er zijn genomen, in de week van 3-10 juli zijn dit 7 "heerenbaden". Voor het eerst is in een advertentie van de Gez. de Beijl te lezen, dat er zwembroeken worden aangeboden. Bij A.J. Wuestman is een serie foto's van het sanatorium Sonnevancq verschenen en E. Schilder maakt reclame voor een door hem uitgegeven adresboek.

Het adresboek

VOOR

**Harderwijk, Putten, Ermelo
en Nunspeet**

verschijnt **volgende week** en kost
slechts 50 cents.

Verkrijgbaar te *Nunspeet* bij W. NIJHOLT, te *Elspeet* bij DIJKGRAAF, te *Putten* bij G. AMSING, te *Ermelo* bij K. LETTINGA en bij den uitgever

E. SCHILDER,

Harderwijk.

Erfhuis.

Mr. NEEB, notaris te Harderwijk, zal op **Woensdag 8 September 1909**, des voormiddags om **10 uur**, ten huize van de Weduwe GERRIT HAMSTRA te Harderwijk in het openbaar (al wat f 10.— en daarboven geldt op dag tot 1 April 1910)

VERKOOPEN:

3 KOEIEN,
2 halve vette Varkens, 4 Kippen, 23 vim Rogge, Handkar, 3 Kruiwagens, Snijbank, Wanmolen, Roggekist, Egge, Schoppen, Grepen, Tonnen, 2 Kalverhokken, Kuikensloop.

Voorts: **Meubelen en Huisraad**, 4 Tafels, Stoelen, Spiegels, Schilderijen, 3 Kasten, Staartklok, Fornois, 3 Bedden, Dooftpot, Tonnen, Potten, Pannen, enz.

Te veld staande vruchten:

in het Slingerbosch:

2 perc. Knolrapen, 1 perc. Aardappelen, 1 perc. Knolgroen; **op het Sijpelkampje**: 3 perc. Aardappelen, 1 perc. Knolgroen, 1 perc. groote Wortelen, 2 perc. Mangelwortels; **op de Langeplanskamp**: 1 perc. Knolgroen met Mangelwortels; **op de Brede**: 3 perc. Mangelwortels, 1 perc. Aardappelen en Kool; **op Goozenskamp**: 1 perc. Aardappels en 1 perc. Knolgroen.

De in het huis aanwezige roerende goederen zijn te bezichtigen een uur vóór den verkoop; de veldvruchten worden daags te voren aangewezen door Jacob Hamstra.

Ten huize van de weduwe Gerrit Hamstra is er erfhuis, evenals in Hierden, waar namens Wichertje, Jacob en Bartje van Loo o.a. een gladtands paard wordt aangeboden. J. Gerards uit de Knijptang heeft 2 percelen te veld staande rogge te koop op de Groote Zeven Akkers en N. van Lozenoord een perceel rogge op de Witte Hagen.

De tuin van de overleden heer Gerhard heeft de interesse van K. Kuiper. Hij wil het perceel wel kopen of pachten. Bloemist J. Hemeltjen maakt reclame voor tuinaanleg. Hij heeft 4 augustus in Nunspeet meegedaan aan een tentoonstelling van bloemen, groenten en fruit en is er in de prijzen gevallen.

J. HEMELTJEN,

HARDERWIJK.

BLOEMISTERIJ - TUINAANLEG

Bloemwerken in alle genres.

KAMERPLANTEN - BLOEIENDE
GEWASSEN - LOSSE BLOEMEN -
ROZEN - GROENBLIJVENDE PLAN-
TEN - KLIMPLANTEN - ENZ. —

**Puik ZAAD voor Moes- en
Bloementuin.**

De Harderwijker Harmonie is daar die dag ook present om tijdens de opening een middagconcert te geven. Het gezelschap heeft het druk, want twee dagen eerder is het in Apeldoorn om de verjaardag van koningin Emma luister bij te zetten. Pas op 5 augustus is er gelegenheid om in hun woonplaats een uitvoering voor deze verjaardag te geven. Koningin Wilhelmina laat de opening van de Staten-Generaal ook dit jaar over aan de Minister van Binnenlandse Zaken. Er wordt niet meer zo vaak over prinses Juliana geschreven als net na haar geboorte, maar wel is begin september te lezen dat zij zich voorspoedig ontwikkelt, zeker nu "het domme viereljaar" achter de rug is. De Oranjevereniging houdt op 7 juli voor het eerst een ledenvergadering. De vereniging telt 230 leden, waarvan een aantal aanwezig is.

Zij komen in goede stemming als blijkt dat men in de "Commissie van 25" ook dames "wenscht te zien opgenomen". Mej. S. Wessels en mej. H.R. ten Dam worden gekozen, naast de diverse heren die voor het eerst of opnieuw in de commissie komen.

Tot voorzitter van het Israëlitische kerkbestuur wordt de heer J. Philips gekozen. Pastoor G.A. Starink wordt plebaan in Utrecht. Zijn opvolger is J.G. van Schaik, professor aan het seminarie in Culemborg. Bij de Hervormde Gemeente heeft Ds. B.C.J. Rijnders een beroep naar Doornspijk aangenomen. Op 5 september in de middagdienst neemt hij afscheid. In Harderwijk heeft de naam FLORA JOSINA nog altijd een bekende klank. In augustus overlijdt oud-inwoonster mevrouw Flora Josina van der Horst-van Menk.

Vanuit Amsterdam, waar zij woonden, plaatst haar man een dankbetuiging.

* * * Voor de vele bewijzen van deelneming ons betoond gedurende de ziekte en het overlijden onzer geliefde Echtgenoot, Moeder, behuwd-Grootmoeder en Zuster Mevrouw FLORA JOSINA VAN DER HORST—VAN MENK betuigen wij, uitsluitend langs dezen weg onzen **hartelijken dank**.

Uit aller naam,

S. VAN DER HORST.

Amsterdam, Ruyschstraat 46.

Er zijn ook diverse terugblikken te lezen: Nu 50 jaar geleden werd voor het eerst petroleum voor verlichting gebruikt. En in 1859 vertrok H. Kluiver naar Maastricht in verband met de oorlog Italië-Oostenrijk. Omdat Limburg toen nog connecties had met de Duitse Bond, zouden er problemen kunnen ontstaan, maar de vrede werd gelukkig snel getekend.

AMERSFORTIA II.

 Evenals elders hebben AMERSFORTIA's MELKPRODUCTEN door hun smakelijkheid, duurzaamheid en zuiverheid ook in Harderwijk bijzonder succes. Wie MELK wil gebruiken zonder zand, mestdeeltjes, uierschilfers, enz., enz., gebruike dan ook geene andere dan AMERSFORTIA's MELK.

Prima boter.

Rijkscontrole.

Verleden & Heden van de Strandboulevard

Met de uitvoering van de plannen van het Waterfront zal de Strandboulevard totaal veranderen. We zullen in een aantal voorbeelden laten zien hoe de Boulevard er vroeger uitzag en hoe het er nu uitziet. We beginnen aan de westzijde bij restaurant Zeezicht. Reeds vanaf 1856 was er een horecagelegenheid op de hoek Strandboulevard/Bruggestraat.

Deze foto toont ons hotel en pension “Zeezicht” anno 1912. Aan de voorzijde leilindes en een smal terras met een prachtig uitzicht op de Zuiderzee. De eigenaar was toen H.G. van Aken. De onderpui van het hedendaagse Zeezicht is totaal veranderd. De lindes hebben plaats moeten maken voor een glazen serre. Het terras is aanzienlijk uitgebreid met uitzicht op het Wolderwijd. Ook is de pui aan de Bruggestraat in de loop der tijd zijn karakter kwijtgeraakt. Zeezicht is geen hotel meer maar een Grand Café en Restaurant en heet tegenwoordig ‘Allure’.

Restaurant Zeezicht omstreeks 1963

Restaurant Zeezicht, tegenwoordig Allure geheten, in 2009.

Samenstelling bestuur en voorzitters van werkgroepen

naam	straat	telefoon	functie
N.C.R. de Jong	Beethovendreef 13	42 13 42	voorzitter
P. Stellingwerf	Metten Gerritskamp 5	55 23 45	vice-voorzitter
B. Kappers	Hogepad 24	42 96 03	secretaris
J.L. de Jong	Hoogstraat 5	06-21541421	penningmeester
Th. Bakker	Hazelaarlaan 9	42 33 17	redactie
J.C. de Groot	Stationslaan 165	42 82 72	excursies
C.Th.v.d.Heijden	Bunschotenmeen 21	42 09 71	lid
M.E.v.d. Heijden-Staats	Bleek 16	56 35 31	lid

Vittepraetje

Th. Bakker	Hazelaarlaan 9	42 33 17	hoofdredactie
G. Verwijs-ten Hove	Frieseграcht 13	42 06 93	eindredactie

Ledenadministratie

J.L. de Jong	Hoogstraat 5	06-21541421	
--------------	--------------	-------------	--

Werkgroep archeologie:

N.C.R. de Jong	Beethovendreef 13	42 13 42	voorzitter
----------------	-------------------	----------	------------

Werkgroep genealogie:

R. Uittien-Jacobs	J.P.Heyelaan 58	41 44 31	voorzitter
-------------------	-----------------	----------	------------

Werkgroep Kroniek van Harderwijk:

G. Verwijs-ten Hove	Frieseграcht 13	42 06 93	lid
---------------------	-----------------	----------	-----

Werkgroep Open Monumentendag

N.C.R. de Jong	Beethovendreef 13	42 13 42	voorzitter
----------------	-------------------	----------	------------

Werkgroep excursies

J.C. de Groot	Stationslaan 165	42 82 72	lid
---------------	------------------	----------	-----

Hoofdverspreider

P. J. van Wageningen	Mecklenburglaan 84	417335	
----------------------	--------------------	--------	--

Verspreiders

wijknaam	naam	adres	telefoon
1 = Stadsweiden 1	B. Karssen	Gruttomeen 39	42 10 73
2 = Slingerbos	mevr. C.Deitmers	Stationslaan 117-19	41 51 55
3 = Wittenh./Veldkamp	mevr. De Vries	Rooseveltdaan 24	42 67 32
4 = De Stad	mevr. E. Beute-Oskam	Smeepoortenbrink 17	41 62 63
5 = Stadsdennen	H. Schaaf	Guido Gezellelaan 4	41 43 38
6 = Stationslaan	H. Skora	Churchillaan 23	41 53 97
7 = Zeebuurt	L. Postma	Hendric Stevinstraat 8	41 51 78
8 = Hierden	mevr. Messerschmidt	Zuiderzeestraatweg 61	45 21 83
9 = Ermelo	T. Goossens	De Acht Schepel 13	55 42 76
10 = Frankrijk	B.A.M.M.v.d.Voordt	Kuulekamp 6	41 96 15
11 = Drielanden	N.C.R. de Jong	Beethovendreef 13	42 13 42
12 = Ceintuurbaan	P. J. van Wageningen	Mecklenburglaan 84	41 73 35
13 = Stadsweiden 2	C.Th. van der Heijden	Bunschotenmeen 21	42 09 71
14 = Vissersbuurt	J.J.H. Kooiman	Burg. Numanlaan 76	41 96 38
15 = Frieseграcht	M. van Broekhoven	Plantage 68	41 51 73

Voor actuele informatie bezoekt u ook onze website

www.herderewich.nl

redactieadres Vittepraetje: redactie@herderewich.nl

Voor Books & More

ga je naar

Plantage Books & More

Luttekepoortstraat 10
3841 AX Harderwijk
0341-430975

Keus uit meer dan 14.000 kwaliteitsboeken

PLANTAGE **BOOKS & MORE**

HARTMAN

